

Dějiny středověké Evropy

Václav Drška, Dana Picková

Ukázka z textu:

Skutečnost, že středověk od pozdně antického období neodděluje žádná převratná událost, ale že se jednalo o postupný a několik staletí probíhající proces utváření nových sociálních struktur, na kterém se podílela jak „barbarská“ germánská společenství, tak předcházející civilizační formy a jejich nositelé, především církve a pozdně římská politická a intelektuální elita, patří již dávno k samozřejmostem historického poznání. O to více vystupují do popředí otázky, jejichž zodpovězení má pomoci důkladnějšímu pochopení podstaty a specifík raně středověké společnosti. I dnes se má obecně zato, že počátečním impulsem, jenž inicioval proměnu „antického světa“ v středověkou Evropu, byla na jedné straně nezadržitelná krize římského impéria, na straně druhé pak etnické přesuny, které jsme si zvykli označovat jako stěhování národů. Obojí jistě platí; víme však, že pozdně antické císařství nezahubila jedna či několik jednoznačně definovatelných příčin; ani křesťanství, ani hromadící se problémy v hospodářství či v jiné oblasti nenesou na tom samy o sobě vinu. Daleko spíše se jednalo o pozvolný, ale stále se prohlubující úpadek ve všech směrech života státu, který se sice dařilo zdržovat přijímanými reformami, nikoliv ale zastavit. Armáda, správní instituce, obchod, ale i vzdělanost vykazovaly v Itálii, srdci říše, od 3. století známky stagnace a zaostávání tváří tvář k některým provinciím, a především ve srovnání s řeckým Východem. Císařové neměli dost prostředků pro udržení chodu státu a využívání pomoci Germánů žijících za limitem se stalo nutností a nakonec i samozřejmostí. Říše se tak „barbarizovala“ dávno před svým konečným zánikem a nová etnika se seznamovala s anticko-římskou kulturou postupně a mnohem dříve, než dobyla území impéria. Stěhování národů tedy nepředstavovalo cílený a vědomý útok na slábnoucí stát. Víme, že si ho nemůžeme představovat ani jako výboje a přesuny za kořisti jednotlivých kmenů vedených svými náčelníky. Germánský svět byl v pohybu prakticky neustále; nápor Hunů v tomto smyslu znamenal jen jeden z dílčích aspektů, jenž tento pohyb usměřňoval. Kmeny, gentes, mezi sebou bojovaly a vzájemně se ovlivňovaly dávno předtím. Důvodem byla kořist, lepší životní podmínky, půda, obchod i posílení prestiže a vážnosti náčelníků. Gens tak byl především politicky a mocensky organizovaným seskupením, nikoliv ale společenstvím založeným na jednotě původu a víra ve společný vznik a na něm se zakládající příbuznosti všech jeho příslušníků sloužila jen jako mýtus, jehož funkcí bylo reprezentovat a upevňovat jeho jednotu...

...V březnu 1138 byl v říši zvolen novým králem syn švábského vévody Friedricha I. Konrád III. (1138–1152) a žezlo v říši uchopili Štaufové. Shodou okolností jen nedlouho předtím, v srpnu 1137, převzal francouzský trůn Ludvík VII. (1137–1180). Oba panovníky trápily podobné problémy. Zatímco Konrád upravoval své vztahy k Welfům, Kapetovec se potýkal s odbojnými vazaly a o nic lépe na tom nebylo ani anglické království. Smrtí Jindřicha I. zde vymřela dynastie, již založil Vilém Dobyvatel, a o trůn mezi sebou bojovali jeho vnuk Štěpán z Blois (1135–1152) a jediná dcera posledního krále, bývalá manželka císaře Jindřicha V. a nyní žena hraběte Geoffroia z Anjou, Matylda. Německému králi tak přála celková evropská situace, avšak na přímé zasahování do italských záležitostí neměl dostatek prostoru. O dění na poloostrově však neztrácel zájem a k zachování vlivu využíval byzantsko-říšské spojenectví, jež mu odkázal jeho předchůdce. Vyvrcholilo roku 1146, kdy se císař Manuel I. (1143–1180) oženil se sestrou Konrádovy manželky, Bertou ze Sulzbachu. Komnénovsko-štaufská aliance mířila v první řadě proti sicilskému království – Apulie a bývalá langobardská území měla připadnout zpět Byzanci ve formě Bertina věna –, avšak své zájmy tu sledovaly i Janov a Benátky a přirozeně papež. Protinormanské uskupení však nestačilo prokázat svou účinnost, protože Roger II. na ně odpověděl organizováním vlastního obranného systému, který zahrnoval Ludvíka VII., uherského krále Gézu II. (1141–1161), válčícího s Byzancí o dalmatské pobřeží, a bavorské Welfy. Navíc jak Inocenc II., tak jeho další dva nástupci, Celestin II. (1143–1144) a Lucius II. (1144–1145), lavírovali mezi pro ně nepřilíš vábnou vidinou štaufské pomoci, která by zároveň znamenala opětovnou přítomnost německého panovníka v Itálii, a pokusy, ne příliš úspěšnými, dohodnout se s palermským dvorem samostatně. Křehkou rovnováhu jako první narušil Roger II. Zatímco probíhala druhá křuciáta, obsadil část severoafrického pobřeží a podzim 1147 zaútočil na byzantské državy ve východním Středomoří. Když do jeho rukou padlo i Korfu, odpověděl Manuel I. novou dohodou s Benátkami, jimž přislíbil další obchodní privilegia. Pro papeže Evžena III. (1145–1153), žáka Bernarda z Clairvaux, jenž vyšel z cisterciáckého kláštera Tre Fontane a soudě podle některých poznámek jeho učitele byl mužem poněkud povýšeným, vznikla poměrně komplikovaná situace, protože v Římě právě vypuklo povstání, inspirované učením Abélardova žáka, Arnolda z Brescie. Reformátor snil o obnově občansko-měšťanské samosprávy Říma a chtěl zbavit církve světské moci. O obsahu jeho názorů si můžeme udělat alespoň letmý názor z charakteristiky, kterou o něm zanechal Jan ze Salisbury: „Haněl veřejně kardinály a tvrdil, že jejich shromáždění není společenstvím Božím pro pýchu, nenasytlost, pokrytectví a mnohé další hanebnosti; stalo se směnárnou a hnízdištěm vrahů. Hráli úlohu celníků a farizejů křesťanského lidu. Papež sám není tím, čím si předsevzal být: podobenstvím Apoštolů a pastýřem duší, nýbrž [je] krvavým mužem, který pomocí ohně a smrti vykonává svou moc; mučitelem církve, škůdcem nevinnosti, který nedělá na světě nic jiného než vykrmuje své tělo, plní svůj měšec a jiné vyprazdňuje. Apoštolské podobenství, jež má v učení i životě následovat, je mu ničím, a proto ho není třeba poslouchat, ani se ho bát. Pročež lidé nemají trpět ty, kteří sídlo císařství, pramen svobody, Řím, paní světa, chtějí uvrhnout do otroctví.“ Evžen III. se v nouzi nejprve obrátil na Konráda.

